

228

קבוצת דיין-פרס עיוותה את כוונותיו של בן-גוריון לשלב צעירים בהנהגה • ניסיון ל"פוטש" נגד 'הזקן' גילויים חדשים מתוך ספרו של יוסף אלמוגי, מזכ"ל מפא"י בתקופת ה"פרשה", היוצא לאור בימים אלה

המאבק נל בן-גוריון

"הפרשה", שהיתה הפרשה הפוליטית הסוערת ביותר שידעה מדינת ישראל מעודה, התרחשה בשני פרקי זמן שונים: ב-1954 במצרים, ובשלהי שנות ה-50 וראשית ה-60 בישראל.

במצרים, ביצעה קבוצת צעירים יהודים מעשי חבלה לפי הנחיות שהגיעו מישראל. חברה נתפסו, נכלאו, עונו ונשפטו. כעבור זמן סערה ישראל סביב השאלה: מי נתן את ההוראה לפעולה הכושלת? לימים כונתה הפעולה הכושלת בשם הקוד "עסק הביש".

גיבוריה הפוליטיים של הפרשה היו כמעט כל מנהיגיה של מדינת ישראל בשנות ה-50 וה-60, ביניהם בן-גוריון, שרת, לבון, אשכול, פרס, דיין, ספייר, ארן ואחרים. זו היתה דראמה אמיתית, מלווה בטענות על עדויות שקר, על זיופי מסמכים, ועדות חקירה סודיות, משבר אמון בצמרת ומאבק על השלטון.

במבט לאחור, אין ספק ש"הפרשה" זרעה את ניצני ירידת מפא"י, לימים מפלגת העבודה, מן השלטון, והכשירה את הקרקע ל"מהפך" הפוליטי של 77.

יוסף אלמוגי, אז המזכיר הכללי של מפא"י, נאמנו הבלתי מתפשר של בן-גוריון, היה עד קרוב להתרחשויות. את אירועי תקופה זו הנציח בספר "המאבק על בן-גוריון", שיצא בימים אלה בהוצאת "עידנים - ידיעות אחרונות".

ספר זה שונה מאחרים המתארים תקופה זו, בכך שרובו נסמך על פרוטוקולים אותנטיים, שישמשו כסיס נאמן להיערכות היסטוריונים בעתיד. עם זאת המחבר, שמאחוריו מגוון רב של תפקידים בכירים בשירות מפא"י, ההסתדרות, ממשלת ישראל והסוכנות היהודית - מלווה את חיבורו בחיזוי דעתו האישית.

להלן קטעים נבחרים מתוך הספר.

יוסף אלמוגי

בסוף אוגוסט 1961, לאחר הבנס לציון נצחונה של מפא"י בבחירות לכנסת החמישית, כתב בן-גוריון ביומנו, כי מפא"י זכתה בניצחון גדול, אבל המדינה ניווקה. לכך הוסיף הערה מעניינת: לא לחינם אלמוגי עצוב.

אכן, הייתי עצוב - בשל כמה סיבות. תוצאות הבחירות לכנסת החמישית היו לרעתי ניצחון אדיר גם ביחס לבחירות לכנסת הרביעית, הנחשבות עד עצם היום הזה כניצחון הגדול ביותר בדברי ימי מפא"י.

בנקודה זו, מן הראוי להזכיר את ההבדלים בתחזיות בין שתי מערכות הבחירות: בעוד שבשנת 1959, דובר על הפסד מסוים

לרשימת מפא"י (ובסופו של דבר זכינו בשבעה מנדטים נוספים), הרי במערכת הבחירות השניה נאבקנו לא כדי למנוע הפסד של כמה מנדטים, אלא על החזרת אמונו של העם בבן-גוריון ועל ייפוי כוחו להרכיב ממשלה חדשה.

בישיבות אינספור של מוסדות מפא"י בתקופה זו האחרונה, דיבר זלמן ארן על השבת האחרונה לקיומה של מפא"י, ואילו פנחס ספיר ואחרים דיברו על התפוררות המפלגה, בטענה ששום גורם בתוכה אינו חזק אפילו די הצורך לחולל פילוג.

מוטיב זה של סכנת התפוררות, עבר כחוט-השני בכל הבירורים המפלגתיים, ושימש לרבים צירוף מוסרי ופוליטי לעשיית עסקה עם "מועדון הארבע", שעיקרה החלפתו של בן-גוריון באשכול כראש-ממשלה ואולי

תוך המתקת גולות ההדחה של בן-גוריון בכך שיוסיף לכהן כשר הביטחון.

אבל למרבה האירוניה, היתה זו התחזית של התפוררות מפא"י שהגיעה בסופו של דבר את "מועדון הארבע" להתנגד אף להצעת החילופין המבישה.

היו שטענו שהבחירות של 1961 הנחילו לבן-גוריון "מפלה", אבל כשבוחנים את טענותיהם מסתבר שלא דוברים ולא יעו. משה שרת המנחה, שהיה בין הטוענים הללו, שכח כנראה, כי ב"תפר" שנוצר בין תקופת כהונתו כראש-ממשלה לבין שובו של בן-גוריון להנהגה, השיגה מפא"י "המאזנת והחזקה" רק 40 מנדטים - כלומר, תמישה מנדטים פחות ממה שהשיגה בבחירות שקדמו לבחירות ההן, ושני מנדטים פחות ממה שקיבלו לאחר המשבר החמור ביותר בתולדות המפלגה.

לא יחסרו גם חוקרים הטוענים, בשגנה או בודון, שהניצחון בשנת 1959 נבע בעיקר מצירופם של "צעירים" מסויימים לרשימת המועמדים, בעוד שה"כישלון" כביכול במערכה השניה צריך להיוקף כולו לחובתו של בן-גוריון - כאילו "הצעירים" שמשכו את הקולות במערכה הראשונה נעדרו ממנה במערכה השניה.

אבל אילו היה ממש ב"ארגומנט" זה (ושגולד בעיקרו בתקופה מאוחרת יותר, במטרה להשיג רווחים פנים-מפלגתיים לקבוצות מסוימות), ומכליל לזלזול כחשיבות השיבוץ של צעירים ו"צעירים" ברשימת מפא"י, מרוע היו תוצאות הבחירות לכנסת השלישית כפי שהיו חרף שיבוצם של צעירים מוכשרים כמו אהוד אבריאלי, אהרון רמז ושלמה הלל?

לוי עצמי אין שום ספק במסקנה הנחרצת: בן-גוריון ניצח את הקואליציה האנטי-מפא"ית בשנת 1959, והוא שניצח את הבלוק האנטי-בן-גוריוניסטי, שבו נטלו חלק נכבד גם חברים ממפא"י, בשנת 1961. תוצאות הבחירות לכנסת החמישית הוכיחו בעליל, כי העם דחה את העלילות שטופחו ונפחו בעזרתם של כמה אנשי רוח - ועליידי אקדמאים שכינו את עצמם אנשי רוח - והביע מחדש את אמונו בבן-גוריון. העובדה שהשיגוהן של המפלגות "האחיות" של

מפא"י, שניהלו את המאבק החריף ביותר נגד בן-גוריון ואילו צווחו ללכת לבחירות בשנת 1961, לא השיגו יותר מתוספת של חצי מנדט בשביל "אחרות העבודה" ומשלושה מנדטים שהועברו ממפא"י לליברלים - רק הגדילה את משמעות הניצחון המוסרי של בן-גוריון עצמו.

ואף-על-פי-כן הייתי עצוב. ידעתי אזיה משקע נוצר אצל חברי הוותיקים, וכרובם הכנים והנאמנים, של בן-גוריון, וחששתי שיקשה מאוד להחזיר את האחרות הפנימית והחברית בקרב הקבוצה הזאת, שעם כל הסרנותיה, חוללה גדולות ונצורות. זכרתי שחברים אלה הלכו שנים רבות, כתף אחת עם בן-גוריון, ושהוא לא היה לדידם מעין מכשיר או טולם כדי לטפס עליו לתפקידים הרם ולקדם את הקאריירה שלהם, אלא חבר נערץ שאין עוררין על גדולתו ועל סמכותו. והבינתי שבן-גוריון היה צריך להיות צעיר כ-10 או 15 שנים כדי להחזיר את השלום לביתו האמיתי.

לא היה לי ספק בכך, שבן-גוריון בן ה-75 עורנו משכמו ומעלה בהנהגת העם והמדינה, אבל בה במידה ידעתי כי הגיל עושה את שלו, והייתי חרד לבאות.

מאי תפקדתי על ניהול מערכת הבחירות לכנסת הרביעית, התחלתי להתוודע לחירה שהיתה הגורם המרכזי לכל התסבוכות, ולמעשה לגימורה של מפא"י. מה באמת רצה בן-גוריון? האם תכנן, כדבריו של זלמן ארן, להוציא את הוותיקים ל"מדבר של קרח" ולהקפיאם שם, כמנהגם של האסקימואים, או שהתכוון לשבץ בהדרגה כוחות צעירים בהנהגה כדי להבטיח המשכיות תקינה?

מעניין לציין, שהקואופרטיב של גולדה ארן וספיר, וה"צעירים" בראשות דיין ופרס, היו תמימי-דעים בנוגע לכוונותיו של בן-גוריון. אלה ואלה טענו, כי רצונו להחליף משמרות במהירות וביסודיות, ובן-גוריון עצמו לא הצליח לסתור את ה"לגנדרה" הזאת, כפי שקרא לה.

במבט לאחור אני סבור, כי לקבוצת דיין-פרס היו שלוש סיבות לעוות את כוונותיו ואת דעותיו האמיתיות של בן-גוריון בקשר לשילוב הצעירים בהנהגה, ולתת לכך פרסום רעשני:

ראשית, כדי לרמוז לבן-גוריון שירוז את תהליך החילופים ויאץ ב"שעון הביולוגי" שנעצה, לרברי דיין, אצל הוותיקים. שנית, סיפורים ברורים על "זריקת" הוותיקים נועדו להעלות את המתם של אלה האחרונים ולהצית את ההתמודדות בינם לבין בן-גוריון, שתועיל, כמובן, ל"צעירים".

שלישית, מטעמים פנימיים: לא כל הצעירים בטחו בסיוע של בן-גוריון בעתיד הקרוב ולא כולם נתנו את ידם באורח אוטומטי לדין ולפרס. ההורעה התוורת ונשנית כי "בן-גוריון איתנו" היתה אמורה למשוך את הפסימיסטים הללו.

דרך אגב, יש הוכחות ברורות לכך שגם דעתו של פרס לא נראתה תמיד לבן-גוריון. בספרו "פרס", מספר מתי גולן על הצעתו של פרס לבן-גוריון בדבר חלוקת התפקידים בינו, כסגן שר הביטחון, לבין בן-גוריון, וקובע על סמך יומנו של פרס כי בן-גוריון קיבל את הצעתו. אלא שביומנו של בן-גוריון נכתב בעניין זה: "לפני שמונה ימים הציע לי שמעון חלוקת עבודה - לא מתקבל על דעתי".

עדיין נוספות לדעתו של בן-גוריון על שילובם ההדרגתי של הצעירים בהנהגה ועל יחסו אל הוותיקים מצויות ביומנו (שבו רשם, כידוע, את כל פגישותיו ושיתותיו):

כ"ט.6.58 מרווח בן-גוריון על פגישת "חברינו" - חברי המפלגה בממשלה, ומזכ"ל המפלגה וההסתדרות שהוקשה לדין ביחסים פנימיים: "בוכחתי כי המצב יותר רע מאשר ידעתי. (מרכזי) נמיר ולבון ועוד ררשו סילוקו של גיורא (יוספסל). הוא המארגן ומקומם כביכול הצעירים. לבון דיבר במהירות על חבר צעירים שרוצים לכבוש השלטון. ניסיתי לברר מי הם הצעירים,

..פנחס לבון הסתבך בטוחו העצמי המומז, התבשם מתמיכת הרחוב, וברוב זעמו על הקנוניה שהיה בטוח שונקמה נגדו, איבד את חוש הביקורת העצמית" תצלום: הוס מין

..אשכול נלבד, מסיבות שונות, בשבי של כל מיני גורמים שלחצו עליו בעוצמה רבה וגרו אותו להתנגדות ולחקירה משמטית" תצלום: דיוויד רובינגר

ד ימים שבוועון ידיעות אחרונות

וכמוכן שהכוונה לשמעון ולמשה. הבעתי הוקרתי לפני אנשים אלה, ולפועלם הנאמן והמוצלח, אם כי כמו כולנו אין שניהם מושלמים בכל המעלות, ואמרת שיש דרך צעיר, ובו עתיד האומה. עלינו למצוא דרך לכבוש אותה, וקודם כל עלינו לעורר בו כבוד ואמון. המסיבה נסתיימה בבחירת ועדת שלושה - ארן נמיר וספיר. נשאר משקע רע אחרי ישיבה זו."

ב"7.8.1958 כותב בן-גוריון על משה שרת: "יוספטל ביקש ממנו לעבוד במפלגה 3 ימים בשבוע, אבל הוא אינו רוצה, כי המזכירות היא מאורת פריצים מלאת אינטריגות. יש גוש מאורגן שמתכנס בלי ידיעת המזכ"ל יוספטל, בו משתתפים יצחק שפירא, הרינג, סורקיס, ישראל ישעיהו, נמיר ונצר. לא ילך למפלגה, אבל הוא רוצה שישתפו אותו בעניינים מדיניים. אמרתי שלא אוכל לעשות זאת בלי ידיעתה של גולדה."

ב"13.11.1958 אומר בן-גוריון לשרגא נצר ראש ה"גוש": "צמחו כוחות חדשים ויש לשלב אתם."

17.11.59 - גיורא יוספטל רוצה להטיל על משה דיין לרכוש קליטת עולים. ב.ג.: דיין צריך לסיים לימודיו, והוא אינו טוב לקליטה, כי חסרה לו אהבה לאנשים."

כרישום מ"12.11.59 מסופר כי "זיאמה (ארן) מציע סמילנסקי (יוהר) כשר החינוך, ואסף סגנו". בהמשך נאמר שבן-גוריון רחה את ההצעה ותבע את זיאמה. עוד נאמר שם, כי בן-גוריון הציע לבחור בישראל ישעיהו כיושב-ראש הכנסת, אבל מחוגי המפלגה עלתה הטענה שאין לבחור בו משום שאינו יודע שפות אחרות. בן-גוריון טען שזה נימוק גלותי אבל לא הצליח לכפות את דעתו, והתכבדים רוצים בקריש לוו, (איש דגניה) שאינו מסכים לכך."

15.12.59 - שיחה עם גיורא, שבה מודיע בן-גוריון כי גולדה וזיאמה יישארו בממשלה ויצרף רק שני שרים חדשים - אבן ודיין. בן-גוריון מצייץ כי גיורא קיבל זאת ברוח טובה.

20.12.59 - שמעון וגיורא מציעים בני אפלבונים (אילן) כמזכיר המפלגה. בן-גוריון אינו מגיב.

לא זו בלבד, במקומות אחרים ביומן נדרש בן-גוריון ליחסים בין גולדה ובין פרס: פעם אחת הוא מזכיר כי "לא אישרתי נסיעתו ללונדון ולפאריס עד לשובה של גולדה", ובמקרה אחר הוא מדבר על תרעומת של גולדה על פרס ומוסיף, "יש בזה משהו".

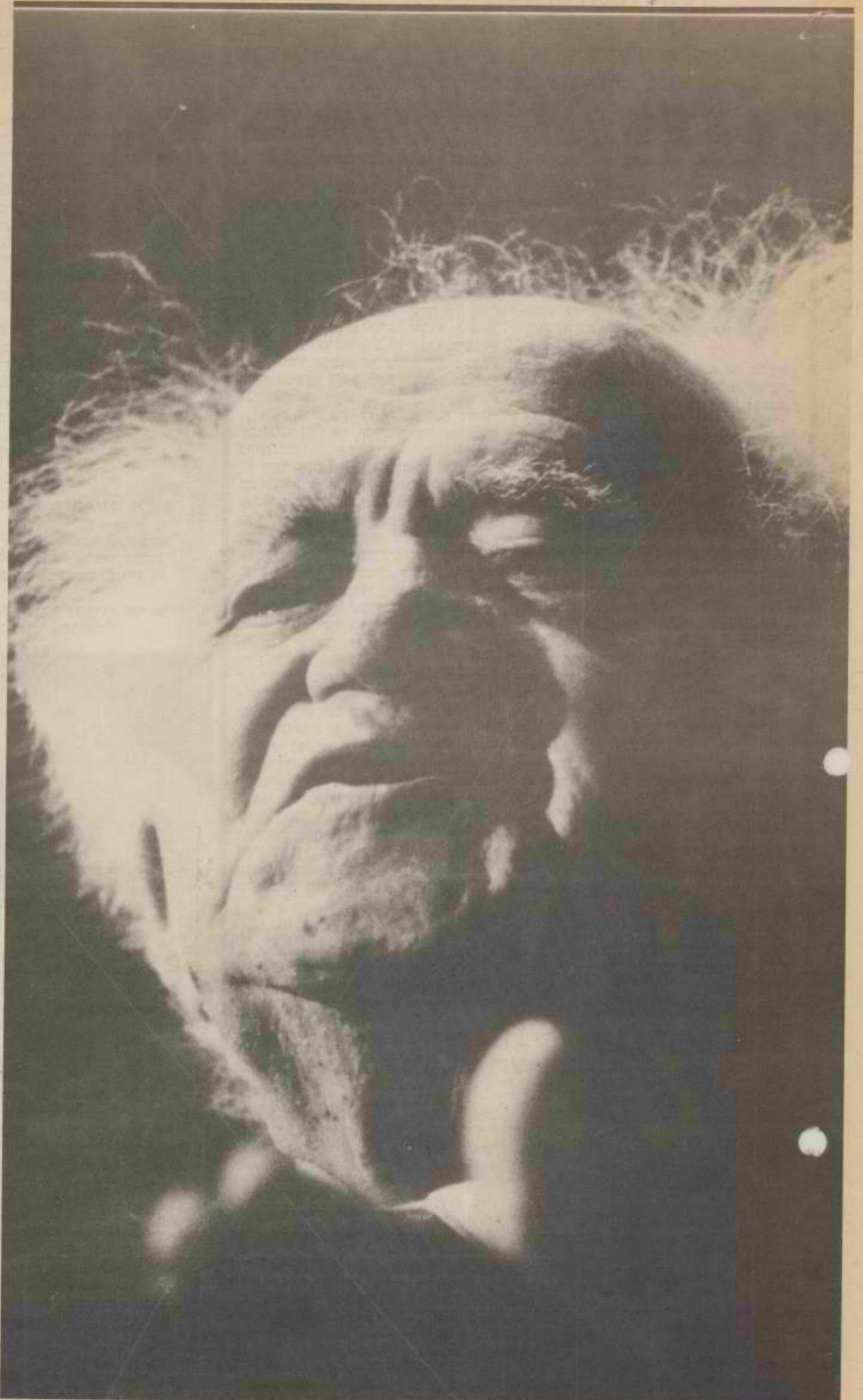
■ ■ ■

חלפו 26 שנים מאז האירועים הדרמטיים, וגם עתה, עדיין אני תוהה על התנהגותם ועמדתם של כמה מהאישים המרכזיים שהיו מעורבים בסיפור המעשה.

במבט לאחור, אפשר אומנם להקשות על כמה מהמהלכים של בן-גוריון עצמו, אבל איש לא יטיל עוד ספק בכך, שבן-גוריון היה הראשון, ואולי היחיד שנאבק בכל מאורו על העיקרון הדמוקרטי של הפרדת הרשויות, ושנאבקו זה היה טהור מכל רכב - טקטי, פוליטי, או אישי. כך התחיל במאבק וכך המשיך בו בעצם עד יומו האחרון.

אשכול היה משכמו ומעלה בין כל חבריו להנהגה, ולפי מיטב הכרתי לא היו לו שום פניות צדדיות. הוא רצה להשכיח שלום פנימי, והיה בטוח שיוכל לאכוף על בן-גוריון פשרה מתקבלת על הדעת, שגם תרגיע את לבון (שאותו לא אהב, אם להשתמש בלשון המעטה). אבל אשכול נלכד, מסיבות שונות, בשבי של כל מיני גורמים שלחצו עליו בעוצמה רבה וגררו אותו להתנגדות ולחקירה משפטית.

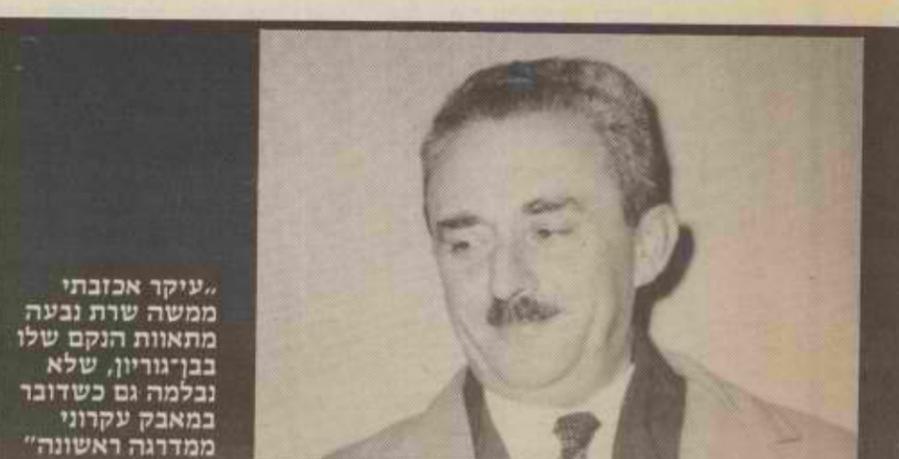
פנחס לבון האמין, לרעתי, בחפזו, והגה אי-אמון מוחלט וסופי למסדר הצבאי ולכל מה שנקשר בו. דומני שהתנגד לכל חקירה משפטית, משום שידע, וגם רמוז על כך, שבעימות משפטית לא יהיה מנוס מהשארית התיקו (בשאלה "מי נתן את ההוראה?") בעינו, ולכך לא היה מוכן להסכים.

"בן-גוריון היה הראשון, ואולי היחיד שנאבק בכל מאורו על העיקרון הדמוקרטי של הפרדת הרשויות, ומאבקו היה טהור" - תצלום: דיוויד רובינגר מתוך "עד לתקופה"

„גולדה הייתה המעריצה מספר 1 של בן-גוריון, אבל מכיוון שכל חייה הבחינה רק בין שחור לבן, ומכיוון שצברה תרעומות רבות נגד פרס, לא התקשו ספיר ולבון לשכנעה”
תצלום: נחום גוטמן

„עיקר אכזבתי ממשה שרת נבעה מתאוות הנקם שלו בבן-גוריון, שלא נבלמה גם כשדובר במאבק עקרוני ממדרגה ראשונה”

להחליף את בן-גוריון

החלטתי לצאת לחופשה, כדי לצבור כוח לקראת מערכת הבחירות. לא היה לי ספק שבניסיון הקיימות אנו עומדים בפני המערכה הקשה ביותר שהמפלגה ידעה אי פעם. הגעתי לבית-ההבראה "מגידו" שעל הכרמל, אבל לא הספקתי לפרק את מזוודתי ולפוש קמעה, וכבר קיבלתי קריאת טלפון בהולה מראש העיר אבא חושי ומאניגדור עשת, מנאמי בן-גוריון, שביקשו לראותנו בדחיפות.

בתיקום לבית-ההבראה, סיפורי לי כי בהיעדדי ממרכז המפלגה נתחולל כעין "פוטש", שהפך את הקערה על פיה הצמרת הוותיקה הגיעה לירי הסכם עם "הצעירים" על הקמת ממשלה בראשותו של לוי אשכול לתקופה של שישה חודשים, שבגוריון יכהן בה כשר הביטחון. אשכול שוחח עמם על כך, וביקשני לסור אליו למחרת בבוקר.

במרוצת הימים נודע לי כיצד "נתבשלה" יוזמה זו מאחורי גבי. התברר כי אשכול וזיאמה ארן חששו מאוד מתוצאות ההתייצבות בפני הנוחר, לפיכך לא הפסיקו את המגעים עם המפלגות השונות גם לאחר שמרכז המפלגה הכריע בדבר הליכה לבחירות, בתקווה שימצאו דרך לעקוף הכרעה זו. במגעים הללו רמזו נציגי "אחדות העבודה", מפ"ם והציונים הכלליים, כי יש על מה לרבר, ובלבד שבן-גוריון יזלף באשכול.

כך או אחרת, כשנודע לי העניין, הייתי מוועד, ותגובתי המיידית היתה שאסור לעשות כדבר כזה, שפירושו כניעה ליריבי המפלגה והענשת בן-גוריון.

חושי ועשת סיפרו לי כי בן-גוריון נתן ידו להסדר זה. השארתי את המוזרות ארוחות, ויצאתי במהירות לתלאיבי. בחדרו של אשכול בקריה, מצאתי גם את גיורא יוספטל, איש אמון של בן-גוריון, ובעל בריתם של ה"צעירים". אשכול ריוח לי על ההצעה, ואמר שהכל רואים בה מוצא טוב מהסבך כשגילה עליה הכעת פני שפשי סולדת מן הצעד הזה, שאלני: "ינגער מאן, אתה מאמין לי שדין גיורא בעד ההסדר? ושגיורא נסע לבן-גוריון וקיבל את הסכמתו?"

עניתי בקיצור: "מאמין". ואתה מאמין לי שאפנה את הכיסא ברגע שבן-גוריון יהיה מוכן לחזור?"

"מאמין". עכשו נעץ בי אשכול מבט תוהה ושאל: "נור?"

הבנתי לו כי יש לזמן מחדש את מרכז המפלגה, שהרי אי אפשר לגלגל ולכצע הצעה כזאת בלי לשנות תחילה את החלטת המרכז.

ומה דעתך על ההצעה? שאל אשכול. אמרתי שאיני בטוח אם ההצעה תזכה ברוב במרכז, אך אם היא תתקבל, אתפטר מתפקידי כמוזכיר המפלגה. למראה תמיחה, הסברתי בנימה תקיפה: "לא אהיה מוכיר של מפלגה הנכנעת לתכתיבי יריבותיה ומדיחה את בן-גוריון מראשות הממשלה".

אשכול ניסה שוב לשכנעני כי נמצב שנוצר, עדיף שלא ללכת לבחירות, וכי אם מסתמן הסדר המתקבל על דעת הכל, יש לקבלו. אולם אני נשארתי איתן בדעתי.

יוסף אלמוגי ובן-גוריון. תצלום: בוריס כרמי, מתוך "מדינה בעריסה"

אזמן את המרכז בהקדם, אמרתי, ויצאתי ברוגזה. כשהייתי מחוץ לחדרו של אשכול, הופיע לפתע זיאמה ארן וביקש לשוחח עמי. הבאתיו במכונית לקפה. אקסדורס, ושם, על ספל קפה, הזל לחקר אותי מה מסתתר מאחורי תמיכתי העקשנית בבן-גוריון. מרביו הסתר, שחשד בי שכל מלחמתי אינה אלא לשם קבלת פרס, וכי בן-גוריון הבטיח לי, כתמורה, שאירש את מקומו של לבון כמוזכיר ההסתדרות. שקר וכזב, הגבתי על החשד הזה בתרעומת. גם אילו הציעו לי להיות מוזכיר ההסתדרות, לא הייתי מקבל את התפקיד.

זיאמה, שנתקף בפסימיות רבה והביע ספקות ביחס לתוצאות הבחירות, ביקש גם לדעת מהי תחזיתי. אמרתי לו שנקבל לפחות 35 מנדטים, וגם נמצב כזה לא יוכלו להרכיב ממשלה בלעדינו. ראיתי שגם בעניין זה לא הצלחתי לשכנעו.

חזרתי לבית-ההבראה "מגידו", כשעודני נתון תחת רושם העזעוע מן ה"פוטש" שהתחולל בהיעדדי, ומאחורי גבי. שאלתי את עצמי, כיצד אירע שבן-גוריון נתן ידו ל"תבשיל" כזה, והתשובה לא אחרה לבוא. למחרת, כשישבתי אל השולחן לארוחת הבוקר, צלצל הטלפון ופולה בן גוריון הודיעה לי שהוקם "מבצע לראותני". תוך כדי השיחה הזאת, הגענו גם למהלכים האחרונים. פולה, שכנתה אותי "סטאלין הקטן", הביעה דעתה שאני צודק בהתנגדותי להסדר מביש כזה. לפתע בקע בטלפון קולו של בן-גוריון. אלמוגי, אני רוצה לראות אותך". סיכמנו להיפגש למחרת במשרדו בירושלים. כשיחיתי עם בן-גוריון התרשמתי שהסכים להסדר המוצע רק כדי שלא ייראה כמי שמפריע מטעמים אישיים, אף שלדעתו לא היה שום סיכוי שהצעד הזה אומנם יבשיל פרי.

אורתי עוז והרמתי מעט את קולי. "למה עשית זאת?" שאלתי, "למה נתת ידך לרעיון-נפל כזה? הלא הדבר יתפרש ככניעה לתכתיבים של יריבי מפא"י וכחוראה באי-הצדק שבתייעתך לחקירה משפטית. האם אתה רוצה להיראות כילד נוף, שהגנת מעמידה אותו למשך כמה שעות בפניה בשל מעשה שובבנות? מוטב שתיתן להם להרכיב ממשלה בלעדיך".

בן-גוריון הבחין בהתרגשותי ולא הקפיד על דברי הבוטנים. הוא קם ממקומו, ניגש אלי, תפס בכפתור בגדי ואמר בקול שקט: "יוסף אלמוגי, לא תבעס. עוד תזוכח לדעת שהמפלגות הללו לא יוזתרו בנקל על המציאה שנפלה לירייה. הן יצילו את מצביאיביש שלתוכן נקלעו ועדיף בחירות על כל הסדר של פשרה. הן משוכנעות שהפעם יצליחו לגמור עם מפא"י ולסלק אותנו מן השלטון".

שקלתי את דבריו ולא יכולתי שלא להסכים עם הערכתו. היה ברור לי ש"אחדות העבודה" תבקש להתייצב לפני הבחור כ"מפא"י הטובה". עוד זכרתי, שכל מפלגה ציונית יכולה למצוא במפא"י הפלורליסטית חברים הקרובים לחלק מהשקפותיה. מפ"ם - את החוגים המיליטנטיים בתחום האיגוד המקצועי, המפלגות הרתיות - את חברינו המסורתיים, הציונים הכלליים - את אלה התובעים לנקוט אמצעים חריפים נגד מאבקיהם של האיגודים המקצועיים. לא היה שום מקום לספק שכל המפלגות הללו יראו בעין יפה מערכת בחירות על רקע מחלוקת בתוך מפא"י.

לאחר שיחת עם אשכול, שתוכנה הגיע בוודאי לידיעתם של אנשי הצמרת הוותיקה וה"צעירים" כאחד, נשתררה מעין הפוגה. העניין כולו השתק וירד מעל הפרק. לא הייתי צריך אפילו לקרוא לשיבת המרכז ויכולתי לפנות לטיפול הממשי במערכת הבחירות.

מה שקרה עכשו כהנהגת המפלגה, היה משול לפסק שהיה לחוץ כחודשיים והשתרר לפתע בזינוק אדיר. הפעילות נעשתה אינטנסיבית פי כמה ממה שהיתה במערכת הבחירות הקודמת. דומני שלא אטעה אם אקבע שהתנהגותן של המפלגות השונות, ושל מפלגתנו בכלל, הן כלפי בן-גוריון, העיקה על מצפונם של חברים מרכזיים לא מעטים, ושהתמסרות הבלתי רגילה למערכת הבחירות שחזרה מעט מן המועקה הזאת. אפילו ראשי מחנה לבון לא התרשמו מהדרך החדשה של "אחדות העבודה" שהציגה עכשו את עצמה כ"מפא"י טובה יותר". לכך, נוספה סכנה שניה, מוחשית מאוד, שהרחיב יצבא את מפא"י.

מה באמת רצה בן-גוריון? כדבריו של זלמן ארן, להוותיקים ל"מדבר של קרח" ולהקפיאם שם, כמנהגם של האסקימואים, או שהתכוון לשבץ בהדרגה כוחות צעירים בהנהגה כדי להבטיח המשכיות תקינה?

לחשיפתם עליידי חוקרים שאינם "מטעם" ושאינם מושפעים מאמיתות סובייקטיביות" של אישים הגנבים, לשפץ את העבר - הוא חלקם של "צעירי" מפא"י במאבקו של בן-גוריון בתקופת ה"פרשה". ד"ר נתן ינאי מצוין בצדק, בספרו "קרע בצמרת", כי ה"צעירים" הוא אחד המושגים המעורפלים ביותר בחייה של מפא"י, אולם אלה שנקראו בשם זה לא ייצגו בהכרח, וגם לא התיימרו לייצג, את כל צעירי מפא"י.

ראוי לציין, מכל מקום, כי בה כשעה שדין גרר את כל הצדדים למלחמת חורמה פנימית בעוד הוא יושב על הגדר ומפצה גרעינים, נמצאו "צעירים" מעטים שגילו נאמנות לבן-גוריון ולדרכו, ללא חשבונות אנוכיים. עם אלה נמנו אברהם וולפנון, מאיר כרמלי, מאיר אביזרה, אלחנן ישי, עמוס רגני ועוד מספר חברים שלא זכו לפרסום.

על עמדתו הדרמטמטית של דין היה אפשר ללמוד גם בישיבה המרתונתית של מזכירות המפלגה ב"12.60.61.

כשהתלקח הוויכוח בשאלה אם מפא"י תלך לממשלה בלי בן-גוריון, היה דין היחיד שאמר כשפה שאינה משתמעת לשתי פנים, כי אם טובת המדינה דורשת הקמת ממשלה בלי בן-גוריון, ואם יציעו לו להיות שר החקלאות בממשלה כזאת - הוא יקבל עליו את התפקיד, כי המדינה קודמת גם לבן-גוריון.

לכאורה, היו אלה דברים נכונים בהחלט, אבל האווירה והמועד לאמירתם נתפרשו, בצדק, כהודעה שהיא, דין, נכון לעשיית עסקים עם הוותיקים ושפשוט לא האמינו לה. אחר-כך, בפגישה אצל גולדה, אמר דין: "ברור לי כשמש, שלבון לא נתן ההוראה", ומוסיף בשקט: "אלא שהיא נסחטה ממנו מאוחר יותר. אבל לשאלתו של בן-גוריון עונה דין בקול רם, שברור לו כשמש שלבון נתן את ההוראה, ומוסיף בשקט, "אלא שהוא עשה זאת לאחר מעשה..."

בעת ובעונה אחת, הסתבר לבון כבטחונו העצמי המופרז, התבסס מתמיכת הרחוב, וברוב זעמו על הקנניה שהיה כטוח שנקרמה נגדו איכר כליל את חוש הביטחון העצמי, לבון ופנתס ספיר היו תמימי-דעים, בהערכתם השלילית המובהקת לפרס ולדין, ובהנחה שבן-גוריון נגדו אחריהם. דרך אגב, שניהם העריכו את שיקול-דעתה של פולה מתרעמת על בן-גוריון בגלל שני דברים: על שאינו מכיר אנשים, ועל שחדל להיות מנהיג וראש-ממשלה והחל להקדיש זמן רב מדי לפילוסופיה.

משה שרת גרם לי אכזבה קשה ביותר, שכן כיכרתי מאוד והערכתני את יושרו, אם כי התנגדתי לחלק מרעיוניו.

עיקר אכזבתי נבעה מתאוות הנקם שלו בבן-גוריון, שלא נבלמה גם כשרוכז במאבק עקרוני ממדרגה ראשונה. הוא הירבה להזכיר לבן-גוריון, ובעצם גם לכל הצמרת המפלגתית, ש"אין זו הפעם הראשונה שהמפלגה נכנעת לתכתיבים ואינה מגינה על חבר", והתכוון בכך, כמוכח, לעצמו. נדמה לי שגם חשש מאוד מפני גילויים על היחסים העכורים בממשלה שעמד בראשה, ומשום כך הזהיר אותנו שוב ושוב מפני "קבר אחים" (שאשכול קרא לו "תיבת פנדורה").

במחשבה לאחור, איני מטיל ספק בכך שאילו נהג ביושר-לב, ובלי שום חשבונות אישיים, היתה ה"פרשה" מסתיימת אחרת, ומצבה של המדינה היה, אולי, שונה.

גם גולדה מאיר, כשרת וכלבון, היתה פצועה נפשית. היא היתה מלכתחילה המעריצה מספר 1 לדרכו של בן-גוריון, ולדבריה "היתה מוכנה לקפוץ מהגג הגבוה" למענו. אבל מכיוון שכל חייה הבחינה רק בין שחור לבן, ומכיוון שצברה כמשך שנים תרעומות רבות נגד שמעון פרס, לא התקשו ספיר ולבון לשכנעה כי ההחלטות לשקר והוויכוחים היו גם הן, וכי אין לסמוך על שיפוטו של הממסדר הצבאי.

"רבים מן הוותיקים, ביניהם זלמן שור, ישראל גורי ואברהם הרצפלד, לא היו מעולם מחסידיו של לבון, ואפילו התקוממו נגד ההשוואה בין לבון לבן-גוריון. אבל הם נטו להאמין באפשרות קיומה של קנוניה מצד ראשי הממסד הצבאי נגד שר ביטחון"

שכן, האינטרס של בן-גוריון היה עקרוני ומוסרי, ואילו דין לא חיפש את לבון או גיבלי, אלא את כל הצמרת ה"הותיקה" של מפא"י, כדי להרשיעה בדין על התנהגותה בשנת 1960.

כשם ששמה שרת היה יכול לחסל את ה"פרשה" בעודה באיבה, עליידי עדותו שלו, כך, לדעתי, יכול היה לעשות משה דין אילו סיפר על תוכן המכתב שגיבלי שיגר אליו לארצות-הברית. גיבלי טען כי במכתב זה הודיע לדין שקיבל הוראה מלבון להפעיל את הקבוצה, ושכל החשדות לזיוף נסכו על העתק המכתב. לא לי לשפוט אם כך היה, אבל לא מתקבל על דעתי שהמכתב הושג בלי שדין יחרת בזכרונו פרט כה חשוב שנכלל בו.

כל השאלות והתהיות המוצגות לעיל אינן משנות ועברתי-סוד אחת: בשנת 1961 נכפתה על העם בישראל מערכת בחירות שלא בזמנה לא בשל ה"פרשה", אלא בשל המחשבה שהנה הנה נוצרה ההודמנות להרית את בן-גוריון ממעמדו בתנועתו ובעם כולו, ולהמשיך ולמוטט בעקבות ההרחה הזאת את מפלגת פועלי ארץ ישראל.

אילו היו המפלגות היריבות למפא"י כנות כטיעונו בעניין ה"פרשה", כי אז היו מתנות את חידושה של הקאליציה בהתחייבותה של מפא"י שלא להעלות עוד את ה"פרשה" לדין כמסורת הממלכתית. הן לא עשו זאת מכיוון שלא התעניינו ב"פרשה", אלא אך ורק בהמשך הנהגתו של בן-גוריון.

המאבק הציבורי שהתחולל בשנים 1960-1961 היה מאבק על בן-גוריון, שבמהלכו נבר העם על המפלגות, וסב והביע את אמונו במנהיג הנערץ. זה היה תוכנו של המאבק, ובמבט לאחור, כמו בשעת מעשה, אני גאה על הזכות שניתנה לי לעמוד במהלכו בראש תומכיו של בן-גוריון.

וכמוכך, גולדה, ברומה לזיאמה ארן ולמרדכי נמיר, חששה גם מהאידאולוגיה של ה"צעירים", ומן האפשרות שאלה, לאחר שיירשו את בן-גוריון, יחרסו את המבנה החברתי שה"הותיקים" בנו כמשך שנות דור.

רבים מן ה"הותיקים", וביניהם זלמן שור, שהיה מעריץ גדול של בן-גוריון, וכן ישראל גורי וי"ר ועדת הכספים של הכנסת) ואברהם הרצפלד (אבי ההתיישבות), לא היו מעולם מחסידיו של לבון, ואפילו התקוממו נגד ההשוואה בין לבון לבן-גוריון, אבל הם נטו להאמין באפשרות קיומה של קנוניה מצד ראשי הממסד הצבאי נגד שר ביטחון שבא מהממסד האזרחי.

הגנוראריה הוותיקה" בכללותה אהבה והעריכה את בן-גוריון ורצתה בו בכל לב - אנשיה התייחסו אל בן-גוריון כאל מנהיג שצדקתו הוכחה כמשך עשרות בשנים, והיו משוכנעים כי חוונו, כושרו ויכולתו רבים משל חבריו.

אין להתפלא אפוא על לוי אשכול, שהאמין מלכתחילה שבן-גוריון יקבל בסופו של דבר את דעת הרוב, ואין גם קושי להסביר מדוע נכזבה תוחלתו: בן גוריון ראה לפניו הפעם עניין עקרוני ביותר שאינו כפוף להכרעת רוב, מה גם שהוויכוח כפי שהתגלגל, פגע לדעתו של בן-גוריון ב"ציפור הנפש" של בטחון המדינה.

וכך, כאשר התברר שבן-גוריון אינו מתכוון לבטל את דעתו, צירפו ה"הותיקים" אחד לאחד - את מלחמתו של בן-גוריון בלבון ואת הרחשילחש על כוונתו להעביר את השלטון לאלתר לקבוצת דיווופרס, שלכדה אותו כגיבול ברשתה - והגיעה למסקנה שהתנגדות עיקשת להצעתו של בן-גוריון היא הכרח תנועת, לאומי ואישי כאחד, על אף כל הצער והכאב הכרוכים בה.

אחד מן המיתוסים שהגיעה השעה